

Kinderen van het ABN

Aflevering 1: Spreek beschaafd

Transcriptie

Van Istendael

[00:00 - 00:15] On parle le flamand aux animaux et aux domestiques. Ik praat Vlaams met beesten en knechten. In die volgorde. Ce n'est qu'un flamand, 't is maar een Vlaming. Dat heb ik nog gehoord. Ik heb nog gehoord hoe een jongetje die aan zijn moeder vroeg
[00:15 - 00:27] maar wat spreekt dat jong – over mij, hè. En dan zei zijn moeder oh, il va bien apprendre à parler convenablement', hij zal ooit wel fatsoenlijk leren spreken, dat wil zeggen: Frans.

Voice-over

[00:27 - 00:45] Als we het vandaag over de taal hebben in Vlaanderen bedoelen we vanzelfsprekend het Nederlands. Maar zo lang is dat nog niet vanzelfsprekend. Mijn ouders en grootouders zijn opgegroeid in een tijd dat je nog overal Frans kon horen, en zeker bij de hogere sociale klassen.
[00:46 - 01:03] Van ingenieurs en wetenschappers tot jongenscolleges en meisjespensionaten: het Frans was de voertaal, het Nederlands minderwaardig. Die situatie is in een halve eeuw tijd grondig veranderd. In deze podcast Kinderen van het ABN
[01:03 - 01:20] neem ik je mee op mijn ontdekkingsreis. Op zoek naar een antwoord op de vraag hoe we op drie generaties tijd van 'spreek beschaafd' terechtgekomen zijn bij 'spreek Vlaams'. Dit is aflevering 1: Spreek beschaafd.

Stem brief

[01:23 - 01:40] Hoeden af heren. Jonge ijveraars voor het ABN steken de koppen bij elkaar. Een schrijven van een leerling van een Antwerps college. Een schrijven dat meldt dat de steller ervan in zijn omgeving een beweging voor het Algemeen Beschaafd Nederlands
[01:40 - 01:59] heeft uit de grond gestampt. Langs deze weg richt hij zich tot de leerlingen van de andere colleges, opdat er onder hen knapen zouden opstaan om met woord en daad voor de verspreiding van de beschaafde omgangstaal te ijveren. Ziehier de strijdmethode.
[01:59 - 02:10] Om te beginnen trachten ze onder elkaar beschaafd te spreken. Om de drie weken houden ze de krijgsraad. Kunnen propagandavergaderingen belegd worden. Wie doet er mee?

Lehembre

[02:14 - 02:29] En dan heb ik op de 18e januari in 51 die brief geschreven. En ja, dat sprak blijkbaar andere jongeren aan. Stan Landuyt in Eeklo. Dan daarnaast ook in, euh, in Brugge.
[02:30 - 02:40] Sint-Lodewijks college denk ik dat dat was. Ja, dan zijn die ook begonnen. Dus. Dendermonde bijvoorbeeld ook. Heilige Maagdcollege was dat, denk ik.

Voice-over

[02:40 - 02:56] Zo zijn ze begonnen. Met een brief in de krant. De fameuze ABN-kernen, waar je vandaag soms nog over hoort als het over taal gaat. Maar als je op zoek gaat naar wat die ABN-kernen nu eigenlijk waren, kom je van een kale reis thuis.
[02:57 - 03:13] Er is weinig informatie over te vinden. En ik vond het heel intrigerend: een hoop jongeren die zich vol overtuiging op dat ABN storten. Jongeren die nu zeventigers en tachtigers zijn. En ik realiseerde me dat als ik het hele verhaal
[03:13 - 03:28] uit eerste hand wilde horen, ik me moest haasten. Ik ging op zoek naar de spilfiguren. Zoals onze briefschrijver. Hij heet Jan Lehembre, is 87 jaar, psychiater op rust en gezegend met een uitstekend geheugen.
[03:29 - 03:32] En hij wil heel graag zijn jeugdherinneringen delen.

Lehembre

Kinderen van het ABN Aflevering 1: Spreek beschaafd

[03:32 - 03:48] Daar ben ik dus begonnen in 1950. Het idee van, ja eigenlijk zou ik beter Nederlands moeten spreken dan wat ik nu doe. Ik vond dat nog te Antwerps. Maar ik dacht bij mezelf, als ik dat nu ga doen

[03:48 - 04:04] op mijn eentje, dan gaan mensen misschien zeggen: 'Wat krijgt die nou in zijn kop?' Dus ik moet dat samen met andere klasgenoten doen. En ik heb een aantal vrienden van de klas aangesproken. En de meesten van mijn klas zijn gaan meedoen

[04:04 - 04:20] om samen ervoor te zorgen dat we algemeen Nederlands spraken. En we, ik had ook afgesproken met hen dat ik, dat we mekaar konden corrigeren als ze het verkeerd zeiden.

[04:21 - 04:26] En dat gebeurde dan ook. Dat werd geaccepteerd omdat het afgesproken was.

Voice-over

[04:26 - 04:38] Toch bijzonder. Zo'n jonge kerel die vond dat hij te Antwerps, te plat sprak. En zelfs een deel van zijn klas gemobiliseerd kreeg om daar iets aan te doen. Dat idee moest toch ergens vandaan komen.

(vliegtuigen die overvliegen)

Lehembre

[04:39 - 04:56] Toen ik in de vijfde klas zat, is de eerste V-bom gevallen op Antwerpen. Dan ben ik een half jaar in West-Vlaanderen bij een klein boerke ondergebracht geweest. Daar ben ik naar school gegaan. Dus ik heb een beetje West-Vlaams geleerd ook. *(lacht)*

Voice-over

[04:59 - 05:10] Niet alleen de bommen maakten indruk op de kleine Jan. Toen bij dat West-Vlaamse boerke ontdekte hij dat zijn taal niet voor iedereen verstaanbaar was. En omgekeerd.

Lehembre

[05:10 - 05:31] Uiteindelijk een taal dient om te kunnen communiceren zodat de mensen jou kunnen verstaan. Als iedereen dialect spreekt, als de West-Vlamingen tegen mij West-Vlaams gaan spreken, dan versta ik het misschien niet of verkeerd. Dus je moet voor de communicatie een taal kunnen gebruiken die iedereen kan verstaan.

[05:31 - 05:40] En daarom dacht ik van ja, ik wil dat dus ook doen hier in Antwerpen. Omdat de meeste niet echt plat maar toch Antwerps spraken natuurlijk.

Voice-over

[05:41 - 06:02] Nu is wel duidelijk waar de interesse van het ABN vandaan kwam maar niet waarom de toon van die brief meteen zo activistisch was. Laat staan waarom die oproep zoveel succes had. Krijgsraad, vergaderingen. Waarom staken zoveel jonge mensen, tieners, zoveel tijd en energie in dat ABN, dat Algemeen Beschaafd?

Lehembre

[06:02 - 06:19] Dat had te maken met de situatie van Vlaanderen. Met de Vlaamse Beweging was er dan activiteit geweest om dat te verbeteren. Dat de Vlamingen mee konden praten in hun eigen taal en niet alleen het Frans aangesproken werden enzovoort.

Voice-over

[06:19 - 06:38] Vlaanderen zat op dat moment, in de jaren 50, in een overgangperiode. Sinds 1932 was het openbare leven, het onderwijs en de administratie in principe volledig Nederlandstalig. Maar omdat er toen nog geen taalgrens was en de regio's niet tegenover elkaar afgebakend konden worden, [06:38 - 06:55] kon er nog wel onderwijs in het Frans georganiseerd worden op plaatsen waar er een grote groep Franstaligen woonde. En dat was nog vaak het geval in de steden. Die scholen stonden meestal veel hoger aangeschreven dan hun Nederlandstalige tegenhangers

Kinderen van het ABN Aflevering 1: Spreek beschaafd

[06:55 - 07:08] en ze deden weinig moeite om te verbergen dat ze zich er ook ver verheven boven voelden. De Vlaamse naoorlogse jeugd, die voelde dat het tij aan het keren was, nam dat niet meer en kwam in actie.

Koninckx

[07:09 - 07:27] Dit is de ABN-actie. Wat wij willen? Een Vlaamse aristocratie. Daarom een keurig Nederlands in woord en schrift en beschaafde omgangsvormen. Wat wij zijn? Jonge Vlaamse mensen die vrij hun doen nastreven, spontaan en zonder dwang

[07:27 - 07:35] onafhankelijk en geestdriftig, alleen bekommerd om Vlaanderen de standing te schenken die het te midden van de groten plaatst.

Voice-over

[07:35 - 07:52] Je hoort hier Lieve Koninckx die voorleest uit de handleiding voor ABN-promotoren uit 1958. Lieve Koninckx is een advocate die als student een van de spilfiguren van de ABN-kernen was. Ze was zelfs een tijdje algemeen secretaris.

[07:52 - 08:10] Dat was de voorzitter van het bestuur. Want het ging inderdaad meteen hard. Op twee jaar tijd was het initiatief van Lehembre uitgegroeid tot een beweging met provinciale afdelingen, een bestuur en een secretariaat. Wanneer Lehembre zelf naar Leuven trekt om te studeren,

[08:10 - 08:27] draagt hij de leiding volledig over op het vriendengroepje dat rond de ABN-kernen was ontstaan en van wie de meesten ook in Leuven studeerden, zoals Lieve Koninckx. Het secretariaat bevond zich vanaf dan in de studentenstad en zou daar nog jaren blijven.

[08:28 - 08:36] En de studenten zijn ambitieus. Maar wat bedoelen ze precies met dat keurig Nederlands en die beschaafde omgangsvormen?

Koninckx

[08:36 - 08:52] Wat is beschaafd Nederlands? (*gelach*) Dat is de standaardtaal en die wilden wij verspreiden. Maar wij waren niet gericht op Noord-Nederland. Wij wilden overal de omgangstaal standaard-Nederlands.

[08:52 - 09:08] Dat was ons doel. En wij vonden ook dat wij als Vlamingen moesten één algemene taal hebben zodat wij een beetje tegenwicht vormden tegen de Franse cultuur. Wij vonden dat een extra aspect van de Vlaamse ontvoogding, feitelijk.

[09:09 - 09:17] Het één ging samen met de taal. De omgangsvormen gingen samen met de taal. En het was zo een beetje een nieuwe cultuur.

Voice-over

[09:17 - 09:28] Dat was het doel, de ambitie. En nu de praktijk. Elkaar corrigeren is één ding, maar hoe wisten ze hoe het dan wel moest? In ieder geval niet via het internet.

Stem grammfoonplaat

[09:30 - 09:48] De Nederlandse consonanten. De H goed aanblazen. Zoals in 'huis' en 'haven'. Luister dus ook naar de S van 'is' in 'dat is alles'. De CH van 'lachen' in 'lach dan maar'. 'Woensdag gaan we naar den landdag van Oost-Vl...' (*naald wordt van de plaat genomen*)

Lehembre

[09:49 - 10:05] Euh, ik heb u gezegd dat ik van die fonoplaten had van die prof uit Gent om de juiste uitspraak in te oefenen. Vooral dus de uitspraak, hé. En, ehm, dat je niet moest zeggen: 'Een kàt kan spiennen, maar een spien kan niet kàtten'.

[10:06 - 10:15] Dat is typisch Antwerps natuurlijk. En dan kon je dus dat inoefenen: 'Een kat kan spinnen, maar een spin kan niet katten'.

Voice-over

[10:15 - 10:34] Oefenen en elkaar corrigeren, dat is mooi, maar echt activistisch is het niet. En daar heb je geen vergaderingen of krijgsraad voor nodig. Waarvoor dan wel? Wel, bijvoorbeeld om een ABN-week

Kinderen van het ABN

Aflevering 1: Spreek beschaafd

te organiseren. Een week waarin er op school op een ludieke manier aandacht aan het ABN besteed wordt.

[10:34 - 10:37] Met wedstrijden, spelletjes en prijzen.

Lehembre

[10:38 - 10:54] Ik had een aantal uitgeverijen en boekhandels aangeschreven om voor die ABN-week een wedstrijd te doen van het juiste Nederlands. Daar heb ik dus van, eigenlijk, heel veel dingen van gehad, veel boeken van gehad moet ik zeggen.

Voice-over

[10:54 - 11:11] Dat begint al wat meer in de buurt te komen. Oud-ABN-kermers Jos Van de Poel en Ghislaine Duchateau vertellen wat ze nog zoal deden. Bijvoorbeeld met het promomateriaal dat ze bij het algemeen secretariaat konden kopen. Zoals het speldje dat ik van Jos kreeg.

Van de Poel

[11:11 - 11:28] Mijn oud-speldje dat op mijn jas stak. Dat was de reclame. Dat waren sluitzegels, reclamezegels. (ja) Die wij op al onze briefwisseling plakten. En op ons huiswerk plakten, op school enzo.

Duchateau

Dat was een nonnenschool. Daar waren nog zusters die daar de leiding hadden.

[11:29 - 11:44] En een van de acties die ze daar gevoerd hebben is dat ze op de koperen plaatjes aan de deuren, dat waren Franstalige opschriften, 'ma soeur', 'ma mère' enzoverder, dat ze die zijn gaan overplakken met Nederlandstalige opschriften.

Voice-over

[11:45 - 12:00] En dan is er nog het tijdschrift Bouw, dat samengesteld en verdeeld werd door het algemeen secretariaat. Bouw is niet gewoon een tijdschrift, het is het cement tussen al die ABN-kernen. De ABN-kernen kenden immers geen lidmaatschap.

[12:00 - 12:18] Op elke school was er een ABN-promotor die de tijdschriften en het promomateriaal verdeelde en leerlingen mobiliseerde om actie te voeren. In Bouw vonden ze inspiratie. En ze konden er zelf ook stukken voor insturen. Het was dus echt een tijdschrift van studenten voor studenten.

[12:19 - 12:35] Jan Veestraeten, een generatiegenoot van Lieve Koninckx en Jan Lehembre, gaf me zijn collectie in bruikleen.

(geblader)

Bouw is een mooi tijdschrift, echt van en voor de jeugd. Het is op degelijk papier, moderne vormgeving, totaal niet amateuristisch.

[12:36 - 12:54] Taaltips, 'Ban de kemels uit uw taal', over provinciebestuur, station in de plaats van statie enzoverder.

Nieuws van het ABN-front over de nationale contactdagen, over dat in Limburg 15 kernen problemen, van een doelmatige ABN-actie onderzochten.

[12:54 - 13:09] Taalbrievenbus, van een mevrouw R. uit Tongeren, Zuid-Nederlands, indruk dat bedoelde woorden bij voorkeur niet mochten worden gebruikt. Is dat zo?

Interview met Luc Mertens, een bekende voetballer.

Een verhaaltje, titel Het voorlaatste uur.

[13:09 - 13:25] Een prijskamp.

En reclame. Van Humo. Humo is een beschaafd blad, Humo is een springlevend blad, Humo is een modern blad.

Voice-over

Humo? De jongeren waren duidelijk niet de enigen die opkwamen voor een algemeen, beschaafd, cultureel hoogstaand Nederlands.

Kinderen van het ABN

Aflevering 1: Spreek beschaafd

[13:25 - 13:42] In Bouw vinden we reclame van bedrijven en organisaties die de ABN-acties met veel plezier steunden. Zoals Humo. En de Vlaamse toeristenbond. De ABN-kernen hadden ook goede contacten met het Davidsfonds, dat geregeld lezingen over het ABN organiseerde.

[13:42 - 14:03] Maar de ABN-kernen waren niet alleen. Een andere ABN-organisatie in die tijd is de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal, de VBO. Die is in 1948 opgericht door enkele academici uit Gent. Ik praat erover met Frans Debrabandere, Kortrijkse en voormalig docent aan de lerarenopleiding.

Debrabandere

[14:04 - 14:13] Pas aan de universiteit heb ik vernomen dat West-Vlamingen geen G konden uitspreken. In de lagere school, nooit werd daarop gewezen, nooit. Dat probleem bestond blijkbaar niet.

Voice-over

[14:14 - 14:16] Die ontdekking maakte veel indruk op Debrabandere.

Debrabandere

[14:16 - 14:28] Ik ben toen lid geworden van de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal in '54, dus. Toen ben ik ook overtuigd voorstander geworden van goed Nederlands, van verzorgd-Nederlands.

Voice-over

[14:28 - 14:38] Later werd Debrabandere zelfs voorzitter van de VBO. Hij legt uit waarom die academici het ABN zo belangrijk vonden dat ze er zelfs actie rond wilden voeren.

Debrabandere

[14:39 - 14:56] De bron van de actie is Vlaamsgezindheid, hé. Mensen die Vlaanderen een taal wilden die boven het platte dialect stond. Taal waarmee we naar buiten konden, aan de Brusselaars konden zeggen, we spreken Nederlands en geen Vlaams. Dat was altijd het bezwaren van de Walen, le flamand, hé.

[14:57 - 15:00] We spreken geen flamand, we spreken geen Vlaams, we spreken Nederlands.

Voice-over

[15:00 - 15:07] En dus organiseerde de VBO ook ABN-weken. Al ging het er daar een beetje anders aan toe.

Debrabandere

[15:08 - 15:18] Het was een vergadering met voordrachten of lezingen over het Nederlands. De opening en de sluiting waren zo plechtigheden, hé. Die werden in een of andere stad gehouden.

Voice-over

[15:19 - 15:38] Vandaag denken veel mensen dat de VBO en de ABN-kernen hetzelfde waren. Of dat ze op z'n minst intensief samenwerkten. Hun acties lijken ook heel erg op elkaar. En in de praktijk gebeurde het wel dat een ABN-kern werd ondersteund door een leraar Nederlands die zelf lid was van de VBO.

[15:39 - 15:51] Maar op bestuursniveau was het toch een heel ander verhaal. Jan Veestraeten en Lieve Koninckx, die vlak na elkaar algemeen secretaris waren van de ABN-kernen, vertellen over hun ervaringen.

Veestraeten

[15:51 - 15:59] Die relaties met VBO, die waren altijd van beide zijden moet ik zeggen, zeer afstandelijk.

Koninckx

[15:59 - 16:19] Wij waren nog studenten en zij waren al volwassenen en veel stijver. En erg Noord-Nederlands gericht vonden wij. En dat was boven ons. Maar zij vonden ons ook een beetje, te min ja, minderwaardig omdat wij maar allemaal studenten waren.

Kinderen van het ABN Aflevering 1: Spreek beschaafd

Vestraeten

[16:19 - 16:29] Zij waren, die VBO, dat was eerder een academische bedoening. ABN-kernen, dat waren als het ware de jonge veulens.

Koninckx

[16:29 - 16:48] Dat was onze genre ook niet, denk ik. Wij waren meer vrijwilligers en meer gedreven. Dat waren ook allemaal meer germanisten en taalkundigen en zo. Terwijl wij waren een volkse beweging. Wij wilden de mensen, dat iedereen beschaafd sprak, zodanig dat we een algemeen Nederlandse taal hadden, hé.

Voice-over

[16:48 - 17:06] En zo werkte iedereen met elkaar en naast elkaar door. We zijn intussen beland in het midden van de jaren zestig. Jan Vestraeten, Lieve Koninckx en hun generatiegenoten zijn afgestudeerd. Het algemeen secretariaat wordt bevolkt door studenten die later het etiket 'boomer' opgekleefd zullen krijgen.

[17:07 - 17:16] Het is de jeugd die opgroeit met rock'n'roll en piratenzenders. Zien we dat ook in de ABN-kernen? Waarover heeft die generatie het in Bouw?

Van Istendael

[17:16 - 17:31] De Rolling Stones en dat soort dingen. Dat was helemaal niet braaf, traditioneel flamingantisch, zelfs geen cultuurflamingantisme. Dat was resoluut, hedendaags, modern. De verzuiling tussen de scholen, daar wilden wij niks mee te maken hebben.

[17:32 - 17:44] We waren pluralistisch. En dat viel niet altijd in goede aarde in het katholiek onderwijs. We waren resoluut, echt zwaar pluralistisch. Niet vrijzinnig in de klassiek Belgische context, helemaal niet. Maar werkelijk vrij.

Voice-over

[17:44 - 18:00] Dit is Geert van Istendael, polemist en de man die de term Verkavelingsvlaams heeft bedacht. En in zijne jonge tijd: algemeen secretaris van de ABN-kernen. Hij vertelt over zijn grote voorbeelden, zijn inspiratiebronnen van toen.

[18:01 - 18:05] Want in tegenstelling tot zijn voorgangers, heeft hij wel duidelijke rolmodellen.

Van Istendael

[18:06 - 18:22] Wij keken op naar Nederland. Dat was het Nederlands van de echt superieure taalbeheersing, van Wim Sonneveld. Boudewijn de Groot, dat was een held voor ons. Dat prachtige Nederlands van een Toon Hermans, oef, daar keken wij naar op.

[18:22 - 18:25] Nederlands cabaret, dat bestond niet bij ons.

Voice-over

[18:25 - 18:32] Beschaafd en cultureel hoogstaand Nederlands ging intussen al lang niet meer alleen over omgangsvormen of uitspraak.

Van Istendael

[18:32 - 18:50] Dat was ook de tijd dat de literaire reuzenpockets van de Bezige Bij hier aankwamen. En dan verslonden wij, de ene Mulisch, de andere Reve, de derde Hermans en zo meer.

[18:51 - 19:07] Een ander idool, wat Nederlands betreft hé, was Hugo Claus. Dat was geen Nederlander, hij woonde wel in Amsterdam. Maar als een gestampte West-Vlaming dat kan, dan kunnen anderen dat ook. Ik bedoel, dat was zo het idee. In Amsterdam, daar gebeurde het.

[19:07 - 19:10] Inderdaad, daar gebeurde het toen. Dat was vlak na Provo.

Fragment Provo

[19:10 - 19:30] *De Nederlandse pers met hun misselijkmakende middenstandsmentaliteit. ...*

Kinderen van het ABN Aflevering 1: Spreek beschaafd

Voice-over

Provo. Even het geheugen opwissen. We zitten in het midden van de jaren 60. De tijd waarin jonge mensen, vaak studenten, zich tegen de gevestigde orde verzetten. Denk aan Maarten Luther King in de Verenigde Staten en de studentenstakingen in Parijs.

[19:31 - 19:49] In Nederland zijn het de provo's. Een groep anarchistische jongeren die met hun geweldloze acties de overheid... ..ja, provoceren. En ook de Vlaamse studenten roeren zich. Maar Vlaanderen zou Vlaanderen niet zijn als die opstand geen talig randje had.

[19:49 - 19:51] We kennen het nu als...

Fragment Leuven Vlaams

[19:51 - 19:54] *Leuven Vlaams, Leuven Vlaams, Leuven...*

Voice-over

[19:54 - 20:04] Leuven Vlaams. De kiem voor die taalstrijd werd gelegd toen de taalgrens officieel werd vastgelegd, maar Leuven een uitzonderingspositie kreeg.

Van Istendael

[20:04 - 20:19] De juridische taalgrens is getrokken in 1962-1963. De taalgrens is duizend jaar oud, maar op Brussel na... ..Edingen en dan daar ergens achter Voeren, tussen Voeren en Eupen, Sippenaken en zo, is er bijna niks verfranst.

[20:19 - 20:24] Dus het is heel oud en heel vast. En dat is dan juridisch vastgelegd.

Voice-over

[20:24 - 20:32] En daardoor werd Vlaanderen eentalig Nederlands. En dat betekende meteen het einde van het Franstalige onderwijs in Vlaanderen.

Van Istendael

[20:32 - 20:48] Waartegen de Franstalige bourgeoisie uit alle macht heeft gevochten, omdat ze dan haar voorrechten verloor binnen Vlaanderen. Want dat is de taalstrijd, hé. De taalstrijd is een klassenstrijd. Hoog en laag. En toen die taalgrens vastlag, was Leuven een anomalie.

Voice-over

[20:48 - 21:04] Want de katholieke universiteit Leuven bleef desondanks een Nederlandstalige en een Franstalige afdeling houden. En dat betekende dat er nog steeds Franstalige professoren met hun gezinnen in en rond Leuven woonden. En die kinderen moesten natuurlijk naar school.

[21:05 - 21:05] In het Frans.

Van Istendael

[21:05 - 21:22] Ik herinner me dat het academisch personeel, sommige professoren, niet allemaal, van de UCL zich gedroegen als koloniale in die stad. Iedereen moest hun taal spreken. Punt. Er was geen denken aan dat ze Nederlands zouden leren.

[21:23 - 21:38] 95% van de stad, meer, sprak Leuvens, Nederlands. Heb ik dan niet verteld? Dat ik in het postkantoor van Leuven heb meegemaakt dat er een prof een bediende uitschold omdat die geen Frans wilde spreken. En hij mocht geen Frans spreken, die bediende, dat was gedaan.

[21:39 - 21:43] De prof, die schold hem de huid vol. Dat was hun houding. Een koloniale mentaliteit.

Voice-over

[21:43 - 21:59] De sfeer in Leuven was gespannen midden jaren 60. Zeker onder studenten en professoren. Bovendien namen de studentenaantallen in het algemeen sterk toe. Vlaanderen werd welvarender en hoger onderwijs werd voor veel meer mensen haalbaar.

[22:00 - 22:17] De universiteiten, waaronder die van Leuven, barstten uit hun voegen. De tijd voor een opsplitsing van de KU Leuven in een Franstalige en een Nederlandstalige universiteit leek rijper dan ooit. Maar plots bleken er plannen te bestaan om de Franstalige afdeling uit te breiden.

Kinderen van het ABN Aflevering 1: Spreek beschaafd

[22:18 - 22:29] De Vlaamse Beweging protesteerde en eiste van de bisschoppen, die de leiding van de universiteit in handen hadden, dat de universiteit gesplitst werd. De bisschoppen weigerden.

Van Istendael

[22:29 - 22:33] De bisschoppen hebben daar een stomiteit begaan van kosmische afmetingen.

Voice-over

[22:33 - 22:43] Bisschoppen die nog maar een paar jaar eerder het progressieve voortouw hadden genomen bij de modernisering van de katholieke kerk. En dat wisten ze in Vlaanderen.

Van Istendael

[22:43 - 22:59] 13 mei 66. Dan stuurden ze eigenlijk een open brief aan, eigenlijk aan iedereen die met de universiteit te maken had... ..en ook aan de hele publieke opinie. Waar ze de meest reactionaire, toen al achterhaalde Belgische, burgerlijke, Franstalige standpunten innamen.

Voice-over

[23:00 - 23:17] Het was heel simpel. De universiteit bleef één en ondeelbaar en niemand die ook maar iets met de universiteit te maken had, mocht daartegen ingaan. Op bevel van de bisschoppen. Die verwachtten dat hun studenten, opgevoed op degelijke katholieke colleges en humaniora's [23:17 - 23:19] gewoon zouden gehoorzamen.

Van Istendael

[23:19 - 23:40] Ze dachten toch niet dat die studenten, die inderdaad de toekomstige katholieke elite, knappe koppen, meestal jongens, maar toch ook al wel wat meiden, dat die de krant niet lezen ofzo. Of niet naar de radio luisteren. Het was zo uit de tijd. Dat liep dus totaal mis. Dat liep dus compleet uit de hand.

Voice-over

[23:41 - 23:55] De open brief werd gepubliceerd op vrijdag 13 mei. Eerst bleef het rustig. Omdat de doorsnee student in Vlaanderen het weekend thuis doorbracht, bij zijn ouders. Maar die rust was de stilte voor de storm.

Van Istendael

[23:56 - 24:14] Ik herinner me die zondagavond na vrijdag de dertiende mei, kwamen studenten terug naar hun kot van moeders pappot. En ze liepen dan, dat was iedere zondagavond zo, die liepen dus en masse door de Bondgenotenlaan in Leuven. En toen werden er antiklerikale dingen geroepen [24:15 - 24:18] waarvoor ze bij de ULB zich zouden schamen.

Voice-over

[24:19 - 24:20] En het bleef niet bij roepen.

Fragment Leuven Vlaams

[24:23 - 24:39] *Op 15 januari 68 gooien Vlaamse studenten de inboedel van het rectoraat op straat. Ze zijn woedend omdat de Franse afdeling van de universiteit besloten heeft in Leuven te blijven.*

Van Istendael

Er was een studentenstaking en de professoren keurden dat goed.

[24:40 - 24:54] Dat was ongehoord. En dus die prelaten die de universiteit leidden, met 2d's, die stonden daar met totaal onbegrip en afgrijzen naar te kijken. Dat glipte helemaal tussen hun vingers door.

Voice-over

[24:54 - 25:11] De weken en maanden erna verspreidde het protest zich over heel Vlaanderen. Er kwamen studentenstakingen en betogingen. De zwaarste rellen vonden begin 68 plaats in Leuven. Lang verhaal kort: de regering was gevallen, de bisschoppen moesten bakzeil halen

Kinderen van het ABN

Aflevering 1: Spreek beschaafd

[25:12 - 25:28] en in februari 1968 was de strijd gestreden. De KU Leuven werd eentalig Nederlands en de Franstalige afdeling verhuisde naar de nieuwe campus Louvain-la-Neuve in Waver.

Nu, wat hebben de ABN-kernen hiermee te maken?

[25:28 - 25:47] Op zich weinig. Het is niet zo dat ze opgeroepen hebben om mee te doen aan de demonstraties. Maar de ABN-kernen en Leuven Vlaams zijn wel allebei het resultaat van dezelfde tijdsgeest. Van de drang om zichzelf en de eigen omgeving te verbeteren, een zekere status op te eisen en daarin erkend te worden.

[25:47 - 25:51] Om, zoals de ABN-kernen het zelf al zeiden, Vlaanderen ...

Koninckx

[25:52 - 25:56] Vlaanderen de standing te schenken die het te midden van de groten plaatst.

Voice-over

[25:57 - 26:14] De ABN-kernen, dat initiatiefje van een 16-jarige collegestudent die beter Nederlands wilde spreken, bestaan intussen bijna 20 jaar. Terwijl onze boomers afstuderen, wil ik wel eens weten hoeveel mensen in die periode actief waren bij de ABN-kernen.

[26:14 - 26:30] Maar het is niet zo eenvoudig om dat te achterhalen, want er waren geen leden. En dus ook geen ledenlijsten. Gelukkig heb ik van Lieve Koninckx documenten uit haar ABN-periode gekregen waarin wel enkele veelzeggende cijfers te vinden zijn.

Bladerend door documenten

[26:32 - 26:52] In het dienstblad voor de ABN-promotoren 1961-1962 is er sprake van ongeveer 400 kernen. Het jaarverslag van het centraal secretariaat van het schooljaar 1963-1964 meldt meer dan 400 kernen

[26:52 - 27:11] en Bouw verschijnt dat jaar vijf keer op 13.000 exemplaren en tijdens de ABN-week op 16.000 exemplaren.

Voice-over

Wow! Dat is een bereik waar velen maar van kunnen dromen.

[27:11 - 27:27] En dat rond een onderwerp dat op dat moment op zijn minst politiek gevoelig lag. Dan ligt de volgende vraag voor de hand. Hoe zat dat met subsidies? Je zou toch denken dat een organisatie die zoveel jongeren bereikt en ertoe aanzet zich te verheffen

[27:27 - 27:34] en beschaafd te spreken, van de overheid steun krijgt. Jan Veestraeten is formeel.

Veestraeten

[27:35 - 27:37] Wij kregen aanvankelijk niets, niks van subsidies.

Voice-over

[27:38 - 27:53] En dat voelt natuurlijk heel oneerlijk aan. Zeker omdat een organisatie als de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal, ondanks het kleinere bereik, wel steun kreeg. De opvolger van Veestraeten besloot dan maar zelf in actie te komen.

Veestraeten

[27:53 - 28:03] (*geblader*) Die schreef dan een brief dat we vragen hadden dat de ABN-kernen bijna geen subsidies kregen.

Voice-over

[28:03 - 28:14] De brief aan de minister van Nederlandse cultuur miste zijn effect niet. Eerst kwam er een kleine subsidie, een vast geldbedrag. En enkele jaren later, in de tijd van Geert van Istendael...

Geert van Istendael

[28:14 - 28:30] Toen is er ook op het secretariaat een vaste kracht gekomen. En dan nog later zijn er, en dat was zeker, dat was gedetacheerd van het ministerie van Onderwijs, zijn er vaste krachten gekomen.

Kinderen van het ABN Aflevering 1: Spreek beschaafd

Voice-over

[28:30 - 28:37] Die vaste krachten zijn inderdaad gedetacheerde leerkrachten, die tijdelijk voor de ABN-kernen werken.

Van Istendael

[28:37 - 28:44] Ja, die gingen wel meer proactief te werk. Wel, die gingen ook leraressen en leraars Nederlands opzoeken.

Veestraeten

[28:44 - 28:55] Er zijn verschillende geweest, die vrijgesteld. Maar dat heeft eigenlijk nooit goed gefunctioneerd. Iedereen deed haar vrijwilligerswerk. Er werd niemand betaald.

Voice-over

[28:55 - 29:12] De enige vergoeding die de vrijwilligers, de studenten dus, kregen, was de terugbetaling van de reiskosten wanneer ze uitgenodigd werden om op een school over de ABN-kernen te komen spreken. Maar dat deden de gedetacheerden ook. En zij kregen er natuurlijk wel een loon voor.

Veestraeten

[29:12 - 29:24] Ja, en dan zeiden die meisjes en jongens, ja, wat zitten we hier te doen? Waarom moeten wij dat gratis doen? En de die krijgt daar geld voor.

Voice-over

[29:24 - 29:44] Het lijkt erop dat Veestraten gelijk heeft gekregen. Tijdens mijn onderzoek naar de ABN-kernen kwam ik vrij snel terecht bij mensen als Lehembre, Veestraeten, Koninckx, Van Istendael en andere ABN-kernen uit de jaren 50 en 60. Maar voor de generatie na onze boomers ligt het anders.

[29:44 - 30:01] Bij gebrek aan namen en documenten ben ik naar het Universiteitsarchief van Leuven gegaan. Daar worden nummers van de tijdschrift Bouw uit de jaren 70 bewaard. Ik ben erin op zoek gegaan naar de namen van de algemeen secretaris en de hoofdredacteur, net zoals dat in de oude nummers het geval is.

[30:01 - 30:20] Maar dat levert enkele verrassingen op.

(geblader in archief)

Ik ontdek dat de ABN-kernen in de jaren 70 geleid werden door Heidbüchel en Florquin. Twee coryfeeën van de ABN-acties, maar op dat moment allebei allesbehalve studenten. En de hoofdredacteurs op hun beurt zijn ged ... gedetacheerden.

Voice-over

[30:22 - 30:38] Bouw zelf is veranderd van een activistisch tijdschrift van en voor studenten in een didactisch tijdschrift voor leraren Nederlands, netjes verdeeld in een reeks voor het lager onderwijs, Bouwtje, voor het lagere middelbaar onderwijs, Bouw,

[30:38 - 30:57] en voor het hoger middelbaar onderwijs, Bouw Verder. Het laatste nummer verschijnt in 1979. En de laatste gedetacheerde hoofdredacteur is de latere acteur Gerd De Ley. Ik mail hem met vragen over die periode en hij laat er geen twijfel over bestaan.

Ingelezen mail Gerd De Ley

[30:57 - 31:14] Waarde Miet Ooms, Vanaf het begin van mijn detachering was het duidelijk. Ik werd ingeschakeld omwille van de palliatieve zorgen voor de ABN-kernen. Er kwamen begin tachtiger jaren geen nieuwe kernen bij. En daarom stopten de bestaande kernen met hun activiteiten

[31:14 - 31:17] en bijgevolg ook de reden van hun bestaan.

Voice-over

[31:18 - 31:34] Alle universiteiten in Vlaanderen zijn intussen eentalig Nederlands. Studenten zijn niet meer gemotiveerd, de ene na de andere ABN-kern verdwijnt. Het ABN-activisme bij de jeugd is volledig verdwenen. Hoe gaat het in de jaren 70 met de volwassenen?

Kinderen van het ABN Aflevering 1: Spreek beschaafd

[31:35 - 31:36] Met de VBO?

Debrabandere

[31:36 - 31:53] De Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal, dat ging nog uit van het vroegere standpunt dat we geen onbeschaafde taal moesten spreken, geen dialect dat onbeschaafd was, dat we beschaafde taal moesten spreken. En vanuit dat standpunt hebben we dan de naam veranderd in Vereniging Algemeen Nederlands.

Van Istendael

[31:53 - 32:09] On parle le flamand aux animaux et aux domestiques. Ik praat Vlaams met beesten en knechten. In die volgorde. Dat is een oude Franstalige Gentse advocaat die mij dat gezegd had, de man had tranen in de ogen van schaamte. Als je dat zegt, zegt hij, dan word je gestraft, vroeg of laat.
[32:09 - 32:19] Hij vond het dus heel erg dat het Frans uit Gent verdwenen was in het openbare leven. En hij zei maar, we hebben het over onszelf afgeroepen, zei hij.

Voice-over

[32:19 - 32:36] De tijdsgeest was veranderd in de jaren 70. De Franstalige elite met hun *dédain* voor het Nederlands was stilletjes aan verdwenen uit Vlaanderen. De klassenstrijd, de strijd voor het Algemeen Nederlands, was voorbij. En tegelijk bloeide de Vlaamse kleinkunst.

[32:37 - 32:52] Miel Cools, Jos Ghijsen en Louis Verbeek effenden het pad voor een gloednieuwe generatie. Jan de Wilde, Kris de Bruyne, Raymond van het Groenewoud, Wim de Craene, Zjef van Uytsel, Louis en Connie Neefs, Hugo Raspoet, Jan Puimège,

[32:52 - 33:08] Miek en Roel, Ann Christy, Johan Verminnen, De Elegasten, Della Bossiers. In Vlaanderen worden ze minstens even populair als hun grote Nederlandse voorbeelden.

Of de ABN-kernen, de VBO en de andere activisten hun doel hebben bereikt,

[33:08 - 33:24] is nog steeds voer voor discussie. Het ligt er namelijk aan wat dat doel is. Perfect foutloos het Nederlands van de Nederlanders spreken of vlot en natuurlijk een Nederlands hanteren dat boven de dialecten staat. Eén ding is wel duidelijk.

[33:25 - 33:43] Dat algemene Nederlands, bruikbaar en begrijpelijk voor iedereen van de kust tot de Maas, is een gewone, vanzelfsprekende, dagelijkse taal geworden in heel Vlaanderen.

In de volgende aflevering richten we onze blik op de openbare omroep, de BRT.

[33:45 - 34:03] Welke rol hebben radio en televisie op zich genomen in de verspreiding en promotie van het ABN? Hoe hebben ze die waar willen maken? En zijn zij geslaagd in hun opzet?

Dit is Kinderen van het ABN, een podcast van Miet Ooms voor de Lage Landen

[34:03 - 34:20] en met de steun van het Fonds Pascal Decroos, het Algemeen-Nederlands Verbond en De Auteurs. Vind je dit verhaal interessant? Deel dan deze podcast, geef een like op Spotify of andere podcastplatforms, deel op sociale media en vertel erover.

[34:20 - 34:27] In het Nederlands, het dialect of welke taal of variëteit ook. Je doet er mij en je vrienden een groot plezier mee.